

افترا و توهین در روابط خانوادگی

Photo: Kasia Bialasiewicz/Bigstock.com

موسی برزین خلیفه‌لو، پژوهش‌گر حقوقی

یکی از انواع خشونت خانگی رایج در ایران و بسیاری از جوامع دیگر، توهین و افترا یک عضو خانواده نسبت به عضو دیگر خانواده است. شاید بتوان گفت توهین و افترا شایع‌ترین خشونت است که بسیاری از افراد آن را تجربه کرده‌اند. در برخی از جوامع، فراوانی این نوع از خشونت خانگی به حدی زیاد است که مرتکب و قربانی، آن را امری طبیعی و عادی که هر لحظه امکان وقوع آن است تلقی می‌کنند. به عبارتی تکرار بیش از حد خشونت کلامی در درون خانواده، ممکن است اعضای خانواده را بدان عادت دهد. با این وجود نمی‌توان منکر تاثیرات منفی توهین و افترا در خانواده شد.

در برخی اوقات ممکن است بی‌اعتمادی بین زوجین و یا دیگر اعضای خانواده به حدی برسد که همدیگر را متهم به ارتکاب جرم کنند. شاید بتوان یکی از نمونه‌های قابل توجه افترا در خانواده را نسبت دادن رابطه نامشروع یا فعل حرام دانست. ممکن است زن یا شوهر یکدیگر را متهم به داشتن رابطه نامشروع با دیگری کند در حالی که چنین امری فقط ساخته و پرداخته ذهن آن‌ها بوده و به دور از واقعیت باشد. توهین و افترا ممکن است به حدی باشد که برای طرف مقابل قابل تحمل نبوده و به از هم پاشیدن روابط خانوادگی بیانجامد. از همین رو قانون‌گذار این نوع خشونت را در چهارچوب‌های کلی جرم‌انگاری کرده است. هم‌چنین می‌توان معتقد بود که افترا و توهین تحت شرایطی می‌تواند به وجود آورنده حق جدایی برای زن باشد. در این نوشته افترا و توهین در خانواده از منظر کیفری و مدنی بررسی خواهد شد.

حق جدایی

بر اساس قانون مدنی ایران به هنگامی که زن در وضعیت عسر و حرج قرار گیرد می‌تواند تقاضای طلاق دهد. عسر و حرج وضعیتی است که بر اساس رفتار مرد ایجاد شده و ادامه زندگی مشترک را برای زن غیر قابل تحمل می‌کند. بر طبق ماده ۳۱۱ قانون مدنی ایران: «در صورتی که دوام زوجیت موجب عسر و حرج زوجه باشد، وی می‌تواند به حاکم شرع مراجعه و تقاضای طلاق کند، چنان‌چه عسر و حرج مذکور در محکمه ثابت شود، دادگاه می‌تواند زوج را اجبار به طلاق کند و در صورتی که اجبار میسر نباشد زوجه به اذن حاکم شرع طلاق داده می‌شود. تبصره - عسر و حرج موضوع این ماده عبارت است از به وجود آمدن وضعیتی که ادامه زندگی را برای زوجه با مشقت همراه ساخته و تحمل آن مشکل باشد.»

با توجه به ماده فوق می‌توان گفت اگر افترا و توهین از طرف مرد مرتباً تکرار شود و زن را به مشقت اندازد، زوجه می‌تواند با مراجعه به دادگاه تقاضای طلاق کند.

حق تعقیب کیفری

افترا

اگر شخصی تحت شرایطی امری کذب را به شخص دیگری نسبت دهد مجرم محسوب شده و قابل مجازات است. بر طبق ماده ۷۹۶ قانون مجازات اسلامی: «هرکس به وسیله اوراق چاپی یا خطی یا به وسیله درج در روزنامه و جرائد یا نطق در مجامع یا به هر وسیله دیگر به کسی امری را صریحاً نسبت دهد یا آن‌ها را منتشر نماید که مطابق قانون آن امر جرم محسوب می‌شود و نتواند صحت آن اسناد را ثابت نماید جز در مواردی که موجب حد است به یک ماه تا یک سال حبس و تا (۴۷) ضربه شلاق یا یکی از آن‌ها حسب مورد محکوم خواهد شد تبصره در مواردی که نشر آن امر اشاعه فحشا محسوب گردد هرچند بتواند صحت اسناد را ثابت نماید مرتکب به مجازات مذکور محکوم خواهد شد.»

باید توجه داشت که افترا باید در مورد جرایم صورت گیرد. بدین معنی که انتساب دروغین عملی که در قانون جرم است جرم محسوب می‌شود و انتساب اعمال غیر مجرمانه جرم نیست. بنابراین اگر شوهری همسر خود را به دروغ، متهم به داشتن روابط نامشروع با دیگری کند، با توجه به این که رابطه نامشروع جرم است می‌توان گفت شوهر، مرتکب جرم افترا شده است و زن می‌تواند وی را تحت تعقیب قرار دهد. مساله دیگر این که عمل انتسابی باید کذب بوده و مرتکب نتواند صحت آن را اثبات کند. بنابراین اگر عمل انتسابی صحت داشته باشد، مفتری مجازات نخواهد شد. همچنین لازم است افترا به نوعی منتشر شده و به اطلاع غیر شاکی رسیده باشد. این امر وقوع افترا در روابط خانوادگی را بسیار سخت می‌کند زیرا معمولاً افترا بین مرتکب و قربانی صورت می‌پذیرد.

بنابراین با توجه به این که افترا نیز همانند توهین از مصادیق خشونت کلامی است می‌توان گفت قانون‌گذار این نوع از خشونت را منع و برای آن مجازات تعیین کرده است و برای قربانی حق تعقیب کیفری قائل شده است. هر چند که این ماده دارای ابهاماتی است و رویه قضایی در ایران معمولاً افترا درون خانواده را شامل آن نمی‌داند.

توهین

توهین تحت شرایطی در قوانین ایران جرم بوده و توهین‌کننده به مجازات محکوم خواهد شد. شخصیت و سمت توهین‌کننده در تحقق جرم توهین مهم نیست و هر شخصی در صورت انجام آن مجرم است. با توجه به این که یکی از انواع خشونت خانگی خشونت کلامی است، لذا توهین را می‌توان نمونه‌ای از خشونت غیرفیزیکی دانست که حقوق کیفری ایران برای آن مجازات تعیین کرده است. بنابراین چنانچه زن یا مردی از طرف همسر خود مورد توهین و فحاشی قرار گیرد، می‌تواند و حق خواهد داشت مجازات همسر توهین‌کننده را از دستگاه قضایی بخواهد. ماده ۸۰۶ قانون مجازات اسلامی در بخش تعزیرات به این موضوع اختصاص داده شده است. بر اساس این ماده: «توهین به افراد از قبیل فحاشی واستعمال الفاظ رکیک چنانچه موجب حد قذف نباشد به مجازات شلاق تا (۴۷) ضربه و یا پنجاه هزار تا یک میلیون ریال جزای نقدی خواهد بود.»

از این ماده می‌توان نتیجه گرفت که هرگونه خشونت کلامی علیه عضو خانواده که مصداق توهین باشد جرم و قابل مجازات است. در این که به کار بردن چه کلمات و عباراتی مصداق توهین مجرمانه است، معیار روشنی وجود ندارد و تشخیص بر اساس عرف و شرایط طرفین انجام می‌شود. قانون استفساریه نسبت به کلمه اهانت، توهین و یا هتک حرمت مندرج در مقررات جزائی مواد (۳۱۵)، (۴۱۵)، (۸۰۶) و (۹۰۶) قانون مجازات اسلامی و بندهای (۷) و (۸) ماده (۶) و مواد (۶۲) و (۷۲) قانون مطبوعات در این مورد بیان می‌دارد که: «از نظر مقررات کیفری اهانت و توهین و... عبارت است از بکار بردن الفاظی که صریح یا ظاهر باشد و یا ارتکاب اعمال و انجام حرکتی که با لحاظ عرفیات جامعه و با در نظر گرفتن شرایط زمانی و مکانی و موقعیت اشخاص موجب تخفیف و تحقیر آنان شود و با عدم ظهور الفاظ توهین تلقی نمی‌گردد.»

دقت در ماده نشان می‌دهد که توهین صرفاً محدود به الفاظ نیست و اعمال و حرکات تحقیرکننده نیز می‌توانند توهین تلقی شوند. بنابراین بر اساس جرم توهین، چنانچه فردی از اعضای خانواده چه از طریق کلمات و چه از طرق دیگر مورد اهانت عضو دیگر خانواده قرار گیرد، حق خواهد داشت که علیه وی شکایت کند. گرچه دادگاه‌های ایران نزاع خانوادگی و توهین درون خانواده را به سختی مورد رسیدگی و صدور حکم قرار می‌دهند، اما به هر حال حق تعقیب کیفری برای قربانی وجود دارد.